

ปาฐกถาพิเศษ
เรื่อง ความโปร่งใสและธรรมรัฐ
โดย นายอานันท์ ปันยารชุน
ประธานองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย
(TI – Thailand)
๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒
ศูนย์สาธารณประโยชน์และประชาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ท่านอธิการบดี คณาจารย์ นักศึกษา และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ระหว่างพักอยู่ในห้องรับรอง ผมได้เรียนถามท่านอธิการบดี (อาจารย์จรี) ว่าวันนี้อยากให้ผมพูดเรื่องอะไรและในทำนองไหน ผมเป็นคนมีกรรมอยู่อย่าง คือชอบได้รับเชิญไปพูด แล้วถ้าดูชีวิตประวัติของผมแล้ว ผมเป็นคนไม่พูดเท่าไรในอดีต อาจจะเริ่มนิสัยเสียตอนมาประจำเป็นคณะทูตถาวรสหประชาชาติ ทำงานอยู่ในคณะทูตถาวรแล้ว ต่อมาเป็นผู้แทนถาวรไทย ความจำเป็นต้องพูดทั้งในห้องประชุมและนอกห้องประชุมมีอยู่เสมอ นิสัยเสียครั้งที่ ๒ เกิดขึ้นตอนรับเป็นนายกรัฐมนตรี ก็เกิดอุบัติเหตุอีก ความจำเป็นต้องพูดตามที่ต่าง ๆ พูดไปพูดมากนั้นก็ว่าผมพูดได้ทุกเรื่องในฝ่ายที่ผมเป็นรัฐบาลนั้น การพูดไม่ใช่เป็นเพียงแค่ศิลปะเท่านั้น แต่การไปพูดนั้นจะมีความสำคัญต่อชีวิตของเรา และชีวิตของสังคมมาก เพราะการไปพูดคือการสื่อความเข้าใจ การสื่อความหมาย การสื่อวิธีความคิด และการสร้างความเข้าใจ เช่น การสร้างความเข้าใจระหว่างสามัคคี การสร้างความเข้าใจระหว่างพ่อแม่และลูก ระหว่างเพื่อนฝูง ระหว่างบุคคลในสังคม แต่การพูดมีหลายเรื่องด้วยกัน พูดในเรื่องที่เป็นสาระ และพูดในเรื่องที่ไม่เป็นสาระ

สมัยผมเป็นนายกรัฐมนตรี ผมไม่มีฐานอำนาจไปสู่กับทหารก็ไม่ได้ ไปสู่กับกระบวนการทางการเมืองก็ไม่ได้ ผมมาตัวเปล่าและก็ได้อาศัยสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ มหาวิทยาลัย ที่ผมจะไปสื่อความคิด ความเข้าใจของผม วิธีการบริหารของผม แนวทางของนโยบายของรัฐบาลของผม อันนั้นเป็นจุดเริ่มต้นที่ผู้บริหารงานการเมืองของประเทศชาติในขณะนั้น เป็นทั้งหน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องสื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจว่า รัฐบาลกำลังทำอะไรอยู่ กำลังคิดอะไรอยู่ กำลังวางแผนอะไรอยู่และประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูล ถึงแนวทางการคิด ถึงวิธีการ ถึงกระบวนการ และวัตถุประสงค์อันปลายของนโยบายต่าง ๆ ะยะนั้นเกิดคำใหม่ขึ้นมา

คือคำว่า “โปรงใส” อันนี้ก็เหมือนกันคือตัวนายกฯ มาโดยอุบัติเหตุ คำว่า “โปรงใส” ก็มาโดยอุบัติเหตุเหมือนกัน เพราะบางครั้งบางคราว ภาษาไทยเราไม่สามารถหรือเราไม่เคยมีคำบางคำที่มันถ่ายทอดความหมายของวิธีคิด หรือวัฒนธรรมความคิดของต่างประเทศอันใดอันนั้น ก็มีคำไทยหลายคำที่สะท้อนถึงความหมายความเข้าใจ วิธีการคิดและวัฒนธรรมความคิดของเมืองไทยซึ่งต่างประเทศไม่มี อันนั้นคือความแตกต่างของวัฒนธรรมและวิธีการคิด แต่ในโลกที่เราอยู่นั้นถ้าเราพูดถึงเรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งเราต้องถือว่าเป็นสิทธิสากลแล้ว มันต้องเลืกเถียงกันได้แล้วว่าสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นที่ไหนจังหวัดใดของประวัติศาสตร์ของโลก มาจากฝ่ายตะวันออกหรือตะวันตก มาจากทางเหนือหรือทางใต้

แต่กระบวนการสร้างความคิดและสร้างความเข้าใจ ให้ความคิดของหลาย ๆ วัฒนธรรมเข้ามาสู่จุดเดียวกัน เข้ามาอยู่ขอบเขตหรือวงกรอบเดียวกันนั้นต้องใช้เวลานานอันใดอันนั้น อะไรก็ตาม ที่มันสะท้อนถึงอารมณ์ สะท้อนถึงความรู้สึก สะท้อนถึงแนวคิดของคนในเอเชีย หรือของคนไทย โดยเฉพาะถ้าคุณค่าของเขาไม่มีว่าเขาจะเป็นพิวขาว พิวน้ำตาล พิวอะไร ชาวต่างประเทศเขาไม่มี หลายอย่างเขามีเราก็ไม่มี แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่เราขาดไปนั้นจะเป็นความบกพร่องที่เราต้องรีบกรมไปตลอดชีวิต เพราะหน้าที่ของมนุษย์และหน้าที่คนแต่ละประเทศ แต่ละสังคมคือ การเรียนรู้การใช้วิถีชีวิตและใช้วิถีความคิดนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่าที่เคยมีมาในอดีตนำไปสู่สิ่งซึ่งเราไม่เคยมีมาในอดีต หรือนำไปสู่สิ่งซึ่งอาจเคยมีบ้างแล้วในอดีตในวัฒนธรรมเดิม แต่พยายามปรับปรุงแก้ไขให้มันสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและคุณค่าของสังคมนั้น ในสังคมต่างประเทศที่มีอารยธรรมบางอย่าง เขาก็มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ดีสอดกันมา จนบัดนี้กลายเป็นคุณค่าของสังคมทางสากลโลกแล้ว พูดแต่ดั้งเดิมความคิดเป็นประชาธิปไตย ความมีส่วนร่วมของประชาชน การมีตัวแทนของประชาชนในการปกครองก็เกิดขึ้นหลายศตวรรษทางด้านตะวันตก

ทางด้านตะวันออกแม้แต่ในประเทศไทยก็ยังมิใช่จะไม่มีความคิดทางด้านประชาธิปไตย ความคิดด้านประชาธิปไตยของเมืองไทยก็มีมาตั้งแต่คึกคักคึกคัก ตั้งแต่สมัยสุโขทัยความคิดที่ว่าผู้บริหารต้องฟังเสียงคนอื่น ต้องรับรู้ความคิดเห็นและข้อสังเกตของผู้อื่น ตั้งแต่สมัยของพระเจ้ารามคำแหงมีการคิดกระดิ่งไว้ที่หน้าพระราชวัง อันนั้นก็เป็นลักษณะการแสดงออกด้านหนึ่งของสังคมไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงว่าแม้แต่พระเจ้าแผ่นดินเมื่อ ๗๐๐ กว่าปีมาแล้ว หรือเกือบ ๘๐๐ กว่าปีมาแล้ว ทั้ง ๆ ที่มีอำนาจสูงสุด อำนาจสมบูรณ์ญาสิทธิราช ก็ยังเข้าพระทัยว่า การบริหารที่ดี การปกครองที่ดีนั้น ใช้อำนาจอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องรู้ถึงทุกข์สุขของประชาชน จำเป็นจะต้องฟังความคิดเห็น ข้อสังเกตและข้อเรียกร้องของประชาชน จำเป็นต้องให้ความยุติธรรมต่อสังคม จำเป็นต้องให้ความยุติธรรมต่อประชาชน และที่สำคัญที่สุดคือ จำเป็นต้องให้ประชาราษฎร์เข้าถึงพระองค์ท่าน ไม่ต้องผ่านอำมาตย์ ไม่ต้องผ่านขุนนาง ไม่ต้องผ่านเจ้านาย

เราย้อนหลังถึงประวัติศาสตร์ไทยเราจะเห็นว่าความเฉลียวฉลาดของพระเจ้าแผ่นดินโบราณ
ทั้ง ๆ ที่มีอำนาจสมบูรณ์ ทั้งที่ระบบการปกครองและความยินยอมของประชาราษฎร์นั้น พระเจ้า
แผ่นดินมีอำนาจสูงสุดจะทำอะไรก็ได้ แต่พระองค์ท่านยังคำนึงถึง

๑. การได้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง
๒. การปกครองด้วยความเป็นธรรม
๓. สิทธิของประชาราษฎร์ที่จะเข้าถึงผู้มีอำนาจและผู้ที่ใช้อำนาจ

อันนี้เป็นเหตุการณ์เกือบ ๘๐๐ ปีมาแล้ว และเป็นการแสดงสะท้อนถึงความรู้สึกเป็นประชา-
ธิปไตยของคนไทยในหลายศตวรรษ ที่ผ่านมาระหว่างการปกครองสุโขทัย ศรีอยุธยา ๓๐๐ กว่าปี
มาถึงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ กว่าปี วิวัฒนาการของการปกครองเปลี่ยนไป ผมไม่ค่อยให้เกียรติการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔๗๕ เท่าไร แต่ผมให้ความสำคัญและให้ความนิยมชมชอบ ถึง
วิวัฒนาการที่เปลี่ยนไปที่สะท้อนถึงความรู้สึกและความหวังของประชาชน ในราชวงศ์จักรี ก็ได้มี
วิวัฒนาการ เราจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของเรา ถ้าเราไปเรียนหนังสือตามโรงเรียนจะบอกว่า
เมืองไทยนั้นปกครองด้วยระบบสมบูรณาญาสิทธิราช โดยพระเจ้าแผ่นดิน แต่จริงแล้วในทางปฏิบัติ
ไม่ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งท่านทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดิน หลังจากที่ได้ทรง
บวชอยู่ในวัดมา ผมเข้าใจว่าเกือบ ๒๐ ปี รัชกาลที่ ๔ ท่านได้วางรากฐานไว้ที่นำไปสู่การปกครอง
การบริหารราชการแผ่นดินที่ทันสมัยมากขึ้น ท่านทรงศึกษาด้วยตัวเอง ท่านเรียนรู้ด้วยตัวเอง และ
การที่ท่านอยู่ในสมณเพศเป็นเวลาเกือบ ๒๐ ปี ท่านเข้าถึงประชาชน และประชาชนเข้าถึงท่าน ท่าน
รู้ว่าตอนนั้นอะไรเป็นอะไร ในสังคมไทยมันไม่มีม่านกั้นระหว่างพระองค์ท่าน ตอนสมัยท่านเป็น
พระอยู่กับประชาชน เมื่อท่านขึ้นมาครองราชย์แล้ว ท่านเรียนรู้ต่าง ๆ นำวิทยาการมา แต่ตอนนั้น
โดยเฉพาะตอนปลายรัชกาลที่ ๔ จะขึ้นรัชกาลที่ ๕ พระเจ้าแผ่นดินแทบไม่มีอำนาจ มีอำนาจแต่ใน
นาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วอำนาจขึ้นอยู่กับขุนนางขึ้นอยู่กับสมเด็จเจ้าพระยาต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ก็
คงเป็นคนดี แต่นั่นคือข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ แต่ถัด ๆ ไปพอพระเจ้าแผ่นดินในนามคือสม
บูรณาญาสิทธิราชเริ่มต้นจากรัชกาลที่ ๔ นั้นพระเจ้าแผ่นดินปกครองไม่ใช่แต่เพียงสมบูรณาญาสิทธิ
ราชอย่างเดียว

จุดกำเนิดของการใช้รัฐธรรมนูญหรือธรรมาภิบาล นั้นก็เกิดขึ้นในประเทศไทย ไม่ได้เกิดขึ้นจาก
เมืองนอก ไม่ได้เกิดจากสังคมข้างนอกด้วย ที่สังคมตะวันตกเขาก็เกิดขึ้นไป วิธีคิดอาจคล้ายคลึงกัน
แต่ผลทางด้านปฏิบัตินั้น แตกต่างกันไป ของเราพระเจ้าแผ่นดินสมบูรณาญาสิทธิราช ตอนนั้นยังไม่
มีกลไกของรัฐหรือกลไกของสังคม ที่จะเกิดการคานอำนาจซึ่งกันและกันได้ ในตอนนั้นไม่มีกลไก

ของรัฐหรือกลไกของสังคมที่จะก่อให้เกิดความโปร่งใสหรือให้ข้อมูลโดยสมบูรณ์ ไม่มีกลไกของรัฐในอันที่จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบในการตัดสินใจของตนเอง ไม่ว่าจะตัดสินใจนั้นจะอยู่บนมูลฐานของความตั้งใจดี หรือตั้งใจที่ไม่ดี ถ้าเผื่อตั้งใจไม่ดี ก็ต้องมีการลงโทษเข้าตาราง ถ้าเป็นความตั้งใจที่บริสุทธิ์ แต่เกิดความผิดพลาดก็ยังคงต้องมีความรับผิดชอบในทางด้านการเมืองและด้านอื่น เมื่อกลไกเหล่านี้ยังไม่เกิดขึ้นในสังคมไทย แต่ทางด้านพระเจ้าแผ่นดินนั้นได้สร้างกลไกขึ้นมา มีใช้กลไกที่เห็นเป็นรูปธรรม ไม่ได้ตั้งกรม ไม่ได้ตั้งกอง ไม่ได้ตั้งสำนักงาน ไม่ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแต่เกิดระบบที่เรียกว่าทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรมคือ วิธีปฏิบัติตนเองของพระเจ้าแผ่นดิน ๑๐ ประการ ถ้าเราไปอ่านเรื่อง ทศพิธราชธรรมแล้วจะเห็นได้เลยว่า อันนั้นคือรากฐาน และเป็นของจริงของแท้ในสังคมไทย ไม่ได้นำเข้ามา เป็นของจริงของแท้ที่เกิดขึ้นจากจิตสำนึกของพระเจ้าแผ่นดิน ว่าการมีอำนาจและการใช้อำนาจนั้นมีความจำเป็นต้องมีเกณฑ์อะไรบางอย่างที่จะควบคุมการปฏิบัติหรือการประพฤติตนเอง ทศพิศราชธรรมอันนี้ผมถือว่าเป็นบ่อเกิด เป็นจุดเกิดของ *Good Governance* ในเมืองไทยที่เราอาจแปลว่า *ธรรมรัฐ* หรือ *ธรรมภิบาล* เราอาจใช้คำว่า *Royal Good Governance* อันนี้มีความสำคัญมากทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ และในแง่วัฒนธรรมความคิด เพราะส่วนใหญ่ในประวัติสังคมของทุก ๆ ประเทศ ผู้ที่มีอำนาจและผู้ใช้อำนาจนั้นจะไม่ออกกฎเกณฑ์หรือตรากฎหมายอะไรก็ตามที่จะควบคุมการใช้อำนาจของตนเอง ส่วนใหญ่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางความคิด การสร้างกลไก ใหม่ ๆ การแบ่งปันอำนาจจะไม่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ใช้อำนาจนั้นมีความเมตตา มีความกรุณาดี พอที่จะนึกถึงผลประโยชน์ของประชาราษฎร์ แต่ทศพิศราชธรรมนั้นเกิดจากเบื้องบนเพื่อมาใช้ประโยชน์กับเบื้องล่างให้เบื้องล่างได้ประโยชน์ที่สุด แต่เมืองไทยที่ผ่านมานั้นเราจะได้เห็นพระเจ้าแผ่นดินของเมืองไทยทรงปฏิบัติตัวอยู่ในทศพิศราชธรรม แต่ด้านอื่นละ ทางด้านการเมือง ทางด้านธุรกิจหรือแม้แต่ทางด้านมหาวิทยาลัยเอง และคนไทยก็คนที่ศึกษาให้ลึกซึ้งว่าทศพิศราชธรรมที่จริงคืออะไร และจะสามารถนำมาใช้ปฏิบัติกับชีวิตส่วนตัว กับชีวิตการทำงานของตนเองได้อย่างไร

ตั้งแต่ผมเกิดมา ๘ สิงหาคม ๒๔๗๕ ตั้งแต่เด็กแล้ว ภาษาอังกฤษไม่รู้เรื่อง แต่คำแรกที่ผมได้ยินในสังคมของครอบครัว ในโรงเรียน คือคำว่า คอรัปชั่น (Corruption) คุณพ่อผมซึ่งเคยรับราชการตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ เคยเล่าให้ผมฟังในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช นักรวยราษฎร์บังหลวงก็มี ท่านได้เอ่ยชื่อเจ้าพระยาสองสามคนให้ผมฟังด้วย ตอนผมเด็ก ๆ ว่าพระยาสองสามคนนั้น ชื่อเสียงไม่ค่อยดีมีปัญหา พระเจ้าอยู่หัวทรงกริ้วมาก เพราะมีการนักรวยราษฎร์บังหลวงและสิ่งที่ผมจะจำไว้ตลอดชีวิตคือว่าคุณพ่อผมพูด สิ่งหนึ่งว่าสมัยพ่อถ้าข้าราชการถูกพระเจ้าอยู่หัวกริ้ว หรือมีชื่อเสียงออกไปว่านักรวยราษฎร์บังหลวง ไม่จำเป็นต้องมีใบเสร็จ พระยาหรือเจ้าพระยาคนนั้นจะอายขายหน้าเข้าหน้าใครไม่

คิด เพียงแต่พระเจ้าอยู่หัวทรงกริ้วเท่านั้น ข้าราชการคนนั้นจะอายุ ถึงได้มีศัพท์ว่า **“อายุเอาหน้าแทบซุกแผ่นดิน”** อันนี้เป็นค่านิยมของสังคมไทยในอดีตซึ่งเป็นค่านิยมที่ดี เรามีกฎว่าหิริโอตตปะปะ ความละอายใจจากการที่เราทำอะไรไม่ถูกต้อง ไม่ต้องพูดถึงว่าทำอะไรผิดกฎหมาย เพราะปัญหาคอร์รัปชันผุดแต่ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม แต่คุณค่าของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปในระยะ ๑๐๐ ปี จากการที่เรียกว่าความละอายใจ ความที่หน้าบางไม่หน้าด้าน การมีหิริโอตตปะมันเปลี่ยนแปลงไปเร็วจนกระทั่งปัจจุบันนี้ พอเรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นก็พูดเป็นเรื่องตลกกว่า มันไม่มีบิล เช็คบิลไม่ได้ ไม่มีใบเสร็จรับเงินนั้น เป็นวิวัฒนาการที่ผมมองว่าเป็นวิวัฒนาการย้อนหลังกลับไปสู่ยุคหิน คุณค่าของสังคมดี ๆ ที่เรามีอยู่ในอดีต เราลืมไปแล้วหรือเรามองแล้วหรือว่าที่คนโกงกินเป็นคนฉลาด สังคมไทยมองแล้ว หรือว่าคนโกงกินและมีตำแหน่งคือคนที่เราต้องเคารพ ที่เราต้องไหว้ สังคมไทยปล่อยให้โรครคอร์รัปชันเป็นเนื้อร้ายที่เมื่อ ๘๐ - ๙๐ ปีอาจเกิดขึ้นที่นิ้วหรือที่ขา แต่ในปัจจุบันนี้โรครคอร์รัปชันในเมืองไทย มันเป็นเนื้อร้ายที่เข้าไปแทบทุกชิ้นส่วนของร่างกายแล้ว เราปล่อยให้ละเลยเรื่องนี้มาเป็นเวลานานแล้วและประเทศไทยสังคมไทยจะอยู่รอดหรือไม่รอดก็เพราะปัญหาคอร์รัปชัน เพราะประเทศใดก็ตามปล่อยให้เนื้อร้ายนี้ลามปามไปถึงหัวสมองเมื่อไร มันก็สาบสูญไปที่จะแก้ไข ที่ผ่านมามาทำอะไร คนไทยบ่น นินทา พูดเป็นเรื่องจำ ทั้ง ๆ ที่เรารู้ว่าคนนั้น โกง คนนั้นกิน สังคมทำอะไรบ้าง และไม่ใช้เรื่องที่เรานั่งสนทนากันในงานสังคมหรือในวงกรมมหาวิทยาลัยหรือตามงานอื่น ๆ ถ้าเผื่อคนในสังคมไม่ลุกขึ้นมาช่วยแก้ปัญหานี้ ปัญหาคอร์รัปชันจะไม่หมดไป และจะช่วยกันแก้ไขอย่างไร เมื่อสี่ห้าวันที่คนไทยคงจะต้องตื่นตัวบ้างนะครับ ที่เราได้รับเกียรติเป็นอย่างสูง ที่จากการสำรวจของ **Transparency International** ที่จัดลำดับว่าเมืองไทยนั้นมีคอร์รัปชัน ต้องเรียกว่าเกือบสูงสุดประเทศหนึ่งในภูมิภาคนี้ สิงคโปร์ไม่ต้องไปพูดถึง เขามีชื่อเสียงดี แต่เมื่อ ๖๐ ปีก่อน เขาก็มีปัญหาคอร์รัปชันของเขาอย่างมาก และไม่น้อยกว่าเมืองไทยแต่เขาทำสำเร็จ ฉะนั้นเราต้องตั้งต้นตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เราต้องมีจิตมุ่งมั่นว่าปัญหานี้เป็นปัญหาที่คนสร้าง ถ้าเผื่อเป็นปัญหาที่คนสร้างเราก็ต้องแก้ไข ใครก็ตามที่สนใจเข้ากระบวนการในอันที่จะแก้ปัญหาคอร์รัปชันให้มันน้อยลงไป ๆ ได้เรื่อย ๆ ต้องมีจิตมุ่งมั่นว่าสิ่งนี้แก้ไขได้และเป็นสิ่งที่ต้องทำ ดูตัวอย่างสิงคโปร์ ประเทศเพื่อนบ้านเรา มาเลเซีย ฟิลิปปินส์เขาดีกว่าเราทั้งนั้น มันน่าอายแค่ไหน ถ้าจัดอันดับ เมืองไทยที่ ๘ ในเรื่องนั้น ที่ ๑๒ ในเรื่องนั้น แต่ก็มีแต่ลดลงหมด สิ่งที่เคยดีเคยงามเมื่อสามสิบสี่สิบห้าสิบปีก่อน เดียวนี้ก็เสื่อมลงหมด ในความเสื่อมนั้น ความเสื่อมของสังคม มันก็เกิดขึ้นจากความเสื่อมของจิตใจ ความเสื่อมทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม เราไปโทษใครเขาไม่ได้ ยิ่งขณะนี้ประชาชนพลเมือง ๖๑ ล้านคน ให้มีคนดี ๕๘ ล้านคน มีคนไม่ดี ๓ ล้านคน มันก็หมิ่นเนาไปทั้งกลุ่ม ไม่ใช่ว่าคนดีไม่มี ไม่ใช่ว่าคนเก่งไม่มี ไม่ใช่ว่าคนเก่งและคนดีไม่มี แต่คนไทยส่วนใหญ่มองปัญหานี้เป็นปัญหานอกตัว และถ้าตามความคิดของเราปัญหานี้ไม่ใช่ของเรา คนไหนที่โกงเขากินเขารับบาปของเขาเอง เขาต้องใช้กรรมด้วยตัวของเขาเอง แล้วมันปรากฏเห็นไหมครับ ปรากฏเห็นทันตาเหมือนกันว่าหลายคนที่เราจะต้องรับ

บาปในชีวิตนั่นเอง มันพิสูจน์อะไรบางอย่าง แต่ประเด็นมันไม่ได้อยู่ที่ว่าผู้ที่โกงกินเขารับบาปหรือยัง เขารับในชาตินี้หรือรับในชาติหน้า เขาทำตามสัดส่วนความผิดที่เขาทำหรือเปล่า ประเด็นไม่ได้อยู่ที่นี้ ประเด็นที่คนไทยจะต้องคิดก็คือว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องส่วนตัว ผมไม่มีความสุขหรือไม่มีความสุขใจ ไม่มีความสุขใจที่เห็นว่าคน ๆ หนึ่ง นาย ก โกงกินเป็นอย่างมากล้างผลาญทุกอย่างแล้วเขา รับกรรมในชีวิตเขา ผมก็ยังสงสารภรรยาเขาซึ่งอาจไม่รับผิดชอบก็ยังอาจจะสงสารลูกเต้าเขา ซึ่งอาจ ไม่รับผิดชอบหรือรับผิดชอบด้วย แต่ก็อาจมีบางครอบครัวแล้วทั้งพ่อทั้งลูกอันนั้นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ ประเด็นไม่ได้อยู่ที่ว่าเขาต้องรับผิดชอบส่วนตัวหรือเปล่า ประเด็นอยู่ที่ว่าโรคการกินการโกงนั้น มัน เป็นโรคของสังคมที่บั่นทอนการบริหารที่ดี ที่บั่นทอนทรัพยากรของชาติที่เป็นอุปสรรคอย่างใหญ่ หลวง ในการที่ประเทศนั้น สังคมนั้น ในการที่จะแก้ปัญหาของตนเองได้ อันนั้น เป็นโจทย์ที่เขาต้อง คิดอย่าไปคิดว่าเป็นเรื่องส่วนตัว เราต้องถือว่ามันเป็นโรคของสังคม เป็นโรคของประเทศชาติที่ต้อง ได้รับการเยียวยา วิธีแก้ไข วิธีต่อต้าน วิธีป้องกันต้องเอามาคิดกัน ผมไม่มียาวิเศษ ที่จะบอกสังคมได้ว่าจะต้องต่อต้านอย่างไร แต่สิ่งหนึ่งที่เราต้องทำคือต้องมีการเริ่มสร้างกลไก ในระดับบริหาร เริ่ม สร้างกลไกในระดับสังคม กลไกที่จะต่อต้าน กลไกที่จะควบคุมและให้เกิดการลดน้อยลงไป อะไรที่จะช่วยได้ เราดูตัวอย่างง่าย คนเราเวลาจะทำผิด ไม่อยากให้คนอื่นเห็นหรือกรับ ถ้าคนคนนั้นรู้ว่าคุณ ธรรมคืออะไร อะไรผิดอะไรถูก คนที่ไม่รู้ว่าอะไรผิด อะไรถูกนั้นมันกล้าทำทั้งนั้น ทั้งในห้องมืด และในที่โปร่งใส เพราะเขาไม่รู้ว่าอะไรผิดอะไรชอบหรือเขาแกล้งไม่รู้ว่าอะไรผิดอะไรชอบ ฉะนั้น เราจะเห็นอะไรหลาย ๆ อย่างในสังคมที่เกิดความกร่างขึ้นมา ไม่ใช่ว่าเขาต้องการกร่างแต่เขามองไม่ เห็นว่าสิ่งที่เขาทำ สิ่งที่เขาพูดนั้นมันบาดหมางสายตาดบาดหมางน้ำใจคนไทยแค่ไหน พวกนี้เราต้อง ถือว่าเปลี่ยนสันดานเขาไม่ได้ แต่มีบางพวกที่อาจไม่ได้ตั้งใจที่อาจหลงทางที่อาจมีความจำเป็นในชีวิต บางครั้งบางครั้ง ในบางตอนที่น่าเห็นใจหรือที่อาจจะตั้งใจแต่ถูกนำไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้อง อัน นั้นเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลและก่อนที่จะสร้างกลไก ผมต้องพูดเรื่องนี้ และเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด เพราะว่าให้มีกลไกคืออย่างไรถ้าคนไทยในสังคมไทยโดยเฉพาะรุ่นใหม่ ๆ ไม่รู้ว่าคุณธรรมอยู่ที่ ไหน หรือจริยธรรมคืออะไร ไม่รู้ผิดไม่รู้ชอบ ไม่รู้ถูกไม่รู้ผิด ไม่มีความละอายใจ สิ่งเหล่านี้จะได้จาก ไหนต้องได้จากครอบครัวก่อน ต้องได้จากพ่อแม่จะได้จากการสั่งสอนรีเป่า ส่วนหนึ่งได้จากการสั่ง สอน แต่ส่วนที่สำคัญที่สุดจะได้จากการที่ลูกเห็นว่าพ่อแม่ปฏิบัติอย่างไร เด็กจะได้รับการ ประทับใจที่ลึกซึ้งที่สุดจะยืนนานที่สุด ถ้าเด็กเห็นการปฏิบัติตัวของพ่อแม่ ความประพฤติของพ่อ แม่ และความสำคัญของพ่อแม่ เพราะฉะนั้นในสังคมไทย สถาบันครอบครัว ซึ่งกำลังสลายไปจะเป็น โดยเหตุผลทางธรรมชาติ เหตุผลทางเศรษฐกิจอะไรก็แล้วแต่สิ่งที่จะเสริมสร้างเรื่องคุณธรรม เรื่องจ ริยธรรมทางด้านครอบครัวนั้นลดน้อยลงตามลำดับ ในขณะที่เดียวกันพ่อแม่อาจปฏิบัติตัวไม่ดี ผมต้อง ขอยอมรับว่าเป็นคนหนึ่งหัวค้อนข้างโบราณในเรื่องบางเรื่อง ผมดูแลครอบครัวที่สนิทในเมืองไทย ผมก็ดู ไปด้วยความสนใจเหมือนกัน พอไปพูดมากคนก็บอกว่าผมเป็นคนไม่เข้าใจสังคมไทย ผมถามว่า เพราะอะไรเขาบอกว่าที่คนชอบละครน้ำเน่า เพราะว่ามันสะท้อนภาพที่แท้จริงของเมืองไทย

สะท้อนภาพที่แท้จริงของการวิธปฏิบัติระหว่างพ่อแม่และลูก ผมขอเถาะถ้าเป็นเช่นนั้น ผมขออยู่ในโลกของความโง่มากกว่าหรืออยู่ในโลกของความไม่เป็นจริง หรืออยู่ในโลกที่สมัยผมเป็นเด็ก ๆ อยู่ ผมไม่ได้ล้ำสมัย ผมมีลูกมีหลาน แต่บางสิ่งบางอย่างผมทนไม่ได้

ความทันสมัยกับสังคม ความทันสมัยในความคิดนั้น มันคนละอย่างกับความต้องการทันสมัย เหมือนอย่างวิธปฏิบัติของสังคม ช่างนอกสังคมตะวันตกในบางสังคม แต่อย่าไปคิดว่าสังคมตะวันตก ที่เราคิดว่าเขาเป็นอย่างนั้น ไม่ใช่การไปเลียนแบบเขา เราไปเลียนแบบที่ไม่ดี เราไปเลียนแบบความประพฤติของค่านิยมของชนกลุ่มน้อย ของสังคมเล็ก ๆ ในตะวันตกเท่านั้น อย่าไปคิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เราเห็นในหนังสือที่เห็นตามต่าง ๆ นั้นเป็นวัฒนธรรมของเขาทั่วประเทศ ไม่ใช่แล้วเราอย่าไปเลียนแบบเขา เราต้องคิดดีพอแล้ว บางสิ่งบางอย่างที่เป็นของคนไทยในอดีตที่มันไม่ดี มันไม่งาม มันก็ไม่ใช่สิ่งที่เราต้องมานิยมชมชอบในปัจจุบัน เราต้องมีวิธความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งไม่ดี เป็นสิ่งที่ดีให้ได้ ในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมต้องเกิดขึ้นจากครอบครัว ต้องเกิดจากพ่อแม่ เกิดจากพี่น้องเกิดจากครู ผมเคยออกรายการโทรทัศน์ครั้งหนึ่งเป็นรายการทางด้านการเมืองแล้วคนถามผมว่ากินตามน้ำคอร์ปชั่นไหม ผมฟังแล้วสะอึก แต่ผมเข้าใจว่าผู้ถาม ถามด้วยความตั้งใจไม่ใช่ถามเพราะความโง่ คำตอบผมคือว่ากินตามน้ำก็คอร์ปชั่น เหนือน้ำก็คอร์ปชั่น ใต้น้ำก็คอร์ปชั่น กินคอมมิชชั่นก็คอร์ปชั่น กินล่วงหน้าก็คอร์ปชั่น กินให้หลังก็คอร์ปชั่นทั้งนั้น ผมหวังว่าสังคมไทยคงไม่มาถามนะครับว่ากินตามน้ำคอร์ปชั่นไหม แต่ตัวเราเองเราจะต้องรู้ว่าอะไรผิดอะไรชอบในการปรับปรุงตนเอง

มาถึงการสร้างกลไกผมอ้างถึงทศพิศราชธรรมผมพูดถึงหลายสิ่งหลายอย่างสมัยการปกครองสมัยนั้นพระเจ้ารามคำแหง วิธที่จะป้องกันคอร์ปชั่นสิ่งแรกคือหลักนิติธรรม เราต้องมีระบบ Rule of Law หลักนิติธรรมคืออะไร คือต้องมีกฎหมายที่เป็นธรรม ไม่ใช่กฎหมายอย่างบางฉบับในปัจจุบันกฎหมายจะมีความศักดิ์สิทธิ์จะต้องเป็นกฎหมาย ที่ไม่ใช่จะให้ความยุติธรรมอย่างเดียว จะต้องเป็นความยุติธรรมที่จะต้องแผ่ธรรมะเข้าไปด้วย และจะต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ไม่ใช่สิ่งที้ออกมาแล้วยี่สิบปีสามสิบปี ในปัจจุบันจะเป็นสิ่งที่ดี ไม่ใช่หลัก Rule of Law นี้สำคัญ และสำคัญที่สุดคือว่าทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายด้วยความเสมอภาค ถ้าเพื่อนาย ก กับนายอานันท์กระทำสิ่งเดียวกัน และนาย ก ถูกตัดสินจำคุก ๑๐ ปี แต่นายอานันท์รอดตัวมาอันนี้ไม่ถูก เพราะฉะนั้นภายใต้กฎหมาย ภายใต้ Rule of Law ภายใต้หลักนิติธรรมนั้นคนไทยทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความเสมอภาค ตำแหน่งฐานะต้องไม่มาเกี่ยวโยง

อันที่สองผมพูดถึงสมัยพระเจ้ารามคำแหงติดกระดิ่งนี้คือเรื่องข้อมูล เรื่องของความโปร่งใส ผมพูดถึงว่าใครก็ตามที่อยากทำผิด ก็อยากทำในที่มืด ๆ ไม่อยากให้เห็น บางครั้งความละเอียดใจ

ก็เกิดขึ้นบ้าง ผมเคยถูกตำรวจหยุดผม แล้วบอกว่าคนขับรถผมขับรถผิดช่อง แล้วไถเงิน ๑๐๐ บาท พอดีผมมีปัญหาคนขับรถชื่อ ๆ หน่อย เวลาผมไปไหนผมจะต้องบอกคนขับรถเสมอว่าอย่าทำผิดกฎจราจร แล้วก็ถ้าเมื่อตำรวจเรียกหยุดรถก็อย่ามาอ้างชื่อผม ถ้าเมื่อผมนั่งอยู่ข้างหลังผมจะไม่ช่วยเหลืออะไรเขาให้เป็นหน้าที่เขา วันนั้นผมจะต้องไปงาน ซึ่งผมไปสายไม่ได้ ก่อนหกโมงเย็นเล็กน้อยขับรถมาจากบ้านมาถึงสี่แยกที่ตัดกันระหว่างอโศกกับเพชรบุรีตัดใหม่ ซึ่งกำลังมีการซ่อมหรือมีการสร้างทางรถไฟเป็นการใหญ่ คนขับรถรู้ว่าผมต้องไปถึงสถานที่นั้นประมาณ ๑๘.๑๕ น. ขณะนั้นมีเวลาอีก ๒๐ กว่านาที พอดีเป็นวันอาทิตย์ ผมบอกว่ามีเวลาขับสบาย ๆ แต่ก็อย่างว่าเขาไปเข้าช่องผิด แทนที่จะไปเข้าช่องตรง เขาเห็นว่าทางซ้ายรถไม่ค่อยติด เขาไปเข้าช่องซ้ายซึ่งต้องเลียวย้าย ตามกฎจราจรความผิดก็เป็นของเขา พอขับผ่านสี่แยกไปก็มีตำรวจคนหนึ่งขี่มอเตอร์ไซด์ออกมา อันนี้เป็นกรณีเดือนสถิติสถานีตำรวจที่คุมพื้นที่นั้นด้วย คนขับรถผมถูกโบกให้หยุด ผมเป็นคนที่ว่าเวลาไปไหนเสียจะไม่ใส่ จะแขวนไว้ในรถ แล้วผมนั่งอยู่ข้างหลังเสียก็จะบังหน้าผม ผมสังเกตดูคนขับรถหยุดแล้วเปิดประตูออกไป ตำรวจบอกว่าผิดช่อง ช่องนี้ต้องเลียวย้ายไม่ใช่ช่องตรง ขอคุณไปขับที่คนขับรถผมก็มีความปอด บอกว่าที่ ๆ ตกลงได้ใหม่ ผมก็ฟังอยู่ตลอดเวลา ตำรวจก็คงไม่พูดอะไรมากคงพังกหน้าผมไม่เห็น เพราะมันพลบค่ำพอดีมีเสียผมบังหน้า ได้ยินตำรวจบอกว่าเอาไปขับขึ้นมาผมก็มองเห็นอยู่ คนขับรถผมเอาเงินให้แต่คนขับรถผมไม่ชินกับการให้เงินสินบนเท่าไร ผมได้ยินเสียงตำรวจอย่างแน่ชัด ผมนึกขำอยู่ในใจ อ้าวทำไม ทำอย่างนี้ล่ะคนก็เห็นหมดซิ แล้วคนขับรถผมบอกว่าขอโทษครับพี่ คนขับรถก็เอาเงินสด ๑๐๐ บาทใส่ในใบขับขี่ แล้วตำรวจพูดว่าคราวหน้าอย่าทำอีกนะไปได้ ตอนนั้นผมเป็นนายก ๒ คน เป็นประธานกรรมการบริษัทมาหลายปี ไม่เคยมีครั้งไหนที่ผมตัดสินใจไม่ถูกว่าจะทำอย่างไร เป็นจังหวะในชีวิตของผมที่คิดอย่างหนักว่า หนึ่ง ผมลดภาระจกลงมาให้ตำรวจเห็นหน้าผมแล้วก็ขอชื่อเขาไปรายงานนายเขาแล้วก็บอกว่า อย่าทำอีกนะ หรืออาจต้องใช้เวลาอีก ๑๕ - ๓๐ นาทีแล้วทำให้ตำรวจคนนั้นตกใจมาก หรือ สอง ไม่ทำอะไรทั้งสิ้นรับรู้ในการที่คนขับรถผมให้เงินเขา ๑๐๐ บาท แล้วก็ให้เขาขับรถไปถึงงานตามกำหนดเวลา ใช้เวลาตัดสินใจอยู่นาน สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผมคิดว่าปล่อยไปก่อน เพราะว่าไม่ต้องการไปงานสาย จำเป็นต้องไปถึงเวลานั้น คิดว่าตำรวจไถเงิน ๑๐๐ บาท ป่านนี้เขาอาจไถได้อีกซัก ๕๐๐ บาท เขาคงไม่ได้ทุกวัน ไถเดือนละสัก ๔ ครั้ง เขาอาจได้ผลประโยชน์ไปในเดือนนั้น ๔,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ บาท เขาอาจมีลูกหลายคน เมียเขาอาจจะเจ็บ ถ้าเกิดเล่นงานตำรวจคนนี้ ซึ่งก็น่าเล่นงานแล้วเรามองว่าคนเดินตามถนนหรือคนที่ขับรถเบนซ์สวย ๆ หรือคนที่ใส่สายสะพายงาม ที่ปล้นราษฎรเป็นพัน ๆ ล้าน ยังลอยนวลอยู่ได้ และยังเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคมไทย ถ้าเกิดผมทำในตอนนี้นายตำรวจคนนั้นโดยเฉพาะผมเป็นคนฟ้อง หรือตั้งข้อกล่าวหาเขา ชีวิตราชการของตำรวจคนนั้นหรือชีวิตครอบครัวเขาอาจสลายไปเลยจากการที่ผมไปจับเขาได้ว่า เขาไถเงินจากคนขับรถผมไป ๑๐๐ บาท อันนี้เป็นสิ่งที่ผมขังใจอยู่อย่างมากว่าจะทำหรือไม่ทำ

อันนี้ไม่ใช่เรื่องเล่าจากความจริง และความรู้สึกว่าแม้แต่คอร์ปชั่นมันก็มีลักษณะที่แตกต่างกันมาก ผมไม่ได้พูดถึงคอร์ปชั่นของการไถเงิน ๑๐๐ บาท ทั้งที่ผมรู้ว่ามันผิด ดังนั้น เราต้องสร้างกลไกมีหลักนิติธรรม สร้างความโปร่งใสต้องให้ข้อมูล ปัจจุบันเรามีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารแล้วประชาชนรู้ไหม ประชาชนใช้สิทธิและใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัตินี้หรือเปล่า การประมูลราคาก็ดี การกระทำสัญญาต่าง ๆ ก็ดี โดยเฉพาะสัญญาซื้อขายจากหน่วยราชการต่าง ๆ เราใช้ประโยชน์จากการที่ต้องได้รับข้อมูลหรือเปล่า ถ้าต่อประชาชนในสังคมไทยไม่ตระหนักถึงกฎหมายใหม่ ๆ ที่เรามีอยู่ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะเป็พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารและอื่น ๆ ที่จะตามมาอีก บ่นข้างหลังเฉย ๆ ไม่ได้หรอกครับ นิทาไม่ได้ หัวเราะไม่ได้ เราต้องใช้สิทธิของเราสิทธิภายใต้รัฐธรรมนูญ เราต้องมีส่วนร่วมเห็น เราต้องกระโจนเข้าไปในเวที ในอันที่จะทำให้เกิดความโปร่งใสมากขึ้น ในอันที่จะทำให้เกิดการได้รับข้อมูลข่าวสารของรัฐมากขึ้น ที่ผ่านมาผมเป็นนายกฯ ครั้งที่ ๒ เป็นโชคคิของผม ครั้งแรกเราออกพระราชบัญญัติค่อนข้างจะมากหลายสิ่งหลายอย่าง กระทบกระเทือนผลประโยชน์และความผาสุกของสังคม ผมเป็นคนไม่ค่อยมีรากฐานเดิมในเรื่องของการบริหาร ผมไม่รู้หรอกครับว่าหลังพระราชบัญญัติออกแล้วจะไม่มีผลบังคับใช้จนกว่าจะมีกฎกระทรวงออกมา ผมกลับไปหนที่สองไปถามคุณปรากฏว่า นายอานันท์ ไปแล้ว มันคงไม่กลับมาอีกแล้ว อุบัติเหตุ ๒ ครั้งในชีวิตไม่ควรจะมี ผมกลับมาปรากฏว่าพระราชบัญญัติออกไป ไม่มีกฎกระทรวงออกหรือกฎกระทรวงออกมาบิดเบือนด้วย ผมกลับไปครั้งที่ ๒ สี่เดือนหลังนั้นต้องไปเร่งหน่วยราชการต่าง ๆ ไปดูแลให้เขาออกกฎกระทรวงเป็นครั้งแรก คณะรัฐมนตรีมีมติซึ่งปัจจุบันผมไม่ทราบว่ามีการทำตามหรือเปล่าว่ากฎกระทรวงนั้น ต้องคิดให้ประชาชนได้รับทราบตามอำเภอ ตามตำบล ตามหน่วยงานราชการทั้งหลาย เพราะมีฉะนั้นถ้าคนไปบอกว่าตามกฎหมายสิทธิเป็นอย่างนี้ข้าราชการจะบ่นบอกว่ามันขัดกับกฎกระทรวง เริ่มต้นอย่าให้ราชการหลอกเราได้ว่ากฎกระทรวงนั้นไม่ตรงกับกฎหมาย กฎกระทรวงนั้นอยู่บนมูลฐานของตัวกฎหมาย ถ้าอ้างกฎกระทรวงมาก ๆ ต้องขอคุณ ประชาชนต้องขอคุณ สิ่งเหล่านี้อาจเป็นสิ่งที่เล็กสิ่งน้อย แต่เป็นสิ่งที่เราต้องสอนให้คนไทย สังคมไทยรู้ว่าสิทธิของเรามีอะไร สิทธิภายใต้กฎหมาย สิทธิของการเป็นมนุษย์ชนและเราต้องรักศักดิ์ศรีของตนไว้ เราต้องสร้างกลไก ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้สร้างกลไกขึ้นมามาก เป็นกลไกที่สร้างองค์กรอิสระที่จะตรวจสอบที่จะคานอำนาจ ที่จะให้เกิดความโปร่งใสและให้เกิดการลงโทษ รัฐธรรมนูญมีคณะกรรมการเลือกตั้ง เพื่อความโปร่งใส คุณความใสสะอาด ซึ่งจะคู่ได้มากแค่ไหน ผมไม่ค่อยแน่ใจ เรามีคณะกรรมการ ปปช. ปราบปรามคอร์ปชั่น มีตุลาการรัฐธรรมนูญ อาจมีศาลปกครอง อาจจะมีคณะกรรมการการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งขั้บสู้อยู่มานานกว่าจะออกมาเป็นพระราชบัญญัติในปัจจุบัน เหนื่อยเพราะศรีธนญชัยเยอะเหลือเกินในเมืองไทย วกกันขวั้ไขว่ รับผิดชอบเต็มในกรุงเทพฯ อาจยังไม่แน่นอนหนาทึ่เป็นทางสัญจรของพวกศรีธนญชัยทั้งหลาย แต่ต้องทำและดูแลองค์กรอิสระให้เขา อิสระจริง มีคนดี ๆ เข้าไปอยู่จริง และเขาทำตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเลิกคิดเถอะครับว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะสามารถแก้ปัญหาของสังคมไทยทั้งหมด มันเป็น

ไปไม่ได้ ไม่มีสังคมใดที่การแก้ปัญหาจะอาศัยตัวบทกฎหมายแต่อย่างเดียว อังกฤษก็เป็นประชาธิปไตยที่ค่อนข้างสูงค่อนข้างจะมากเป็นที่นิยมชมชอบ เขายังไม่มีรัฐธรรมนูญที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ถ้าเราลองคิดว่าประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้ระบอบประชาธิปไตยที่ค่อนข้างสมบูรณ์ประเทศหนึ่งในโลกแล้ว เขาไม่มีรัฐธรรมนูญที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วมองย้อนประเทศใดก็ตามที่มีรัฐธรรมนูญที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วทุกอย่างมันจะเรียบร้อยก็ไม่จริงเสมอไป เพราะว่าสังคมนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับระบอบ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวรัฐธรรมนูญอย่างเดียว มันต้องขึ้นอยู่กับการที่เราจะต้องสร้างกลไกในสังคมต่าง ๆ ให้เกิดการกานอำนาจ ให้เกิดความโปร่งใส ให้เกิดความรับผิดชอบ มีหลักนิติธรรม และที่สำคัญที่เราเองยังไม่ค่อยมีคือมีสื่อ สื่อที่อิสระ สื่อที่เป็นธรรม และสื่อที่ไม่หากินจากสังคมในทางมิชอบ สื่อที่ไม่มีการคอร์ปชั่น เพราะว่าถ้าสังคมนั้น ไม่มีสื่อที่มีความเป็นอิสระ ไม่มีสื่อที่มีความกล้า ไม่มีสื่อที่ยืนหยัดในหลักการ ในการต่อสู้เรื่องคอร์ปชั่น เราก็ขาดอุปกรณ์ไปอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นเราก็ต้องหวังว่าจากการมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จากการตื่นตัวของประชาชนมากขึ้น จากการที่เราสร้างวัฒนธรรม ความคิดซึ่งเขียนในรัฐธรรมนูญว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย ถ้าเราอยากเป็นเจ้าของ เราจะต้องหวงแหน เราต้องต่อสู้สิทธิของความเป็นเจ้าของ ความเป็นเจ้าของประเทศ เราต้องแสดงออกถึงความต้องการของเรา ทั้งในทางด้านสิทธิและความชอบธรรมที่จะเข้าไปร่วมในกระบวนการการเมือง ซึ่งในกระบวนการการเมืองในที่นี่ไม่ได้หมายถึงการเลือกตั้งอย่างเดียว การเลือกตั้งเป็นเพียงส่วนหนึ่งแต่คนไทยทุกคนที่เป็นเจ้าของประเทศ ถ้าเราไม่มีจิตสำนึกในเรื่องนี้ เราเราจะใช้สิทธิของการเป็นเจ้าของประเทศอย่างไร จะใช้สิทธิของการควบคุม และกำหนดวิธีการที่เข้ามีส่วนร่วมในการพิจารณา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและรับผิดชอบร่วมกัน ถ้าเราไม่แสดงจิตสำนึกอันนี้ ไม่เข้าไปอยู่ในวงจร เราเท่ากับตัดอนาคตของตนเอง เราอย่าไปโทษใคร อย่าไปโทษ IMF อย่าไปโทษฝรั่ง อย่าไปโทษคนนั้น อย่าไปโทษคนนี้ เราต้องโทษตัวเอง ถ้าเราอยากเห็นลูกหลานเราอยู่ในสังคมที่ดีขึ้น สังคมที่ยังเก็บความดีงามของสังคมไทยในอดีต สังคมที่เป็นอิสระมาตั้งแต่ดั้งเดิมกว่า ๗๕๐ ปี สังคมที่มีความเอื้ออาทรกัน เราต้องเริ่มทำและทำอย่างจริงจัง และผมไม่ได้พูดแบบพูดพล่อยๆ ผมอายุ ๖๗ แล้วปีนี้ และผมเห็นเมืองไทยมาทุกลมุมทุกด้าน วันก่อนผมเจอลูกเพื่อนคนหนึ่ง เด็กอายุ ๒๔ มีบริษัทเล็ก ๆ ของเขาทำทางด้านเกี่ยวกับโฆษณา ทำ TV Production ซึ่งหากินส่วนใหญ่เกี่ยวกับหน่วยราชการ เพราะว่าหน่วยราชการหลายหน่วยมีงบประมาณในการซื้อเวลาหรือมอบหมายให้ทำ เด็กคนนี้พูดกับผมอย่างเศร้าว่าคุณลุงผมอยู่ในงานนี้มาสองปีครึ่ง ผมต้องติดต่อหน่วยงานราชการตลอดเวลา ผมยังไม่เคยเห็นเลยว่า มีหน่วยราชการใดที่ไม่โกง อันนี้เป็นปัญหาที่พวกคุณทั้งหลายต้องไปขบคิดเอาเอง ผมบอกได้อยู่ ๒ - ๓ อย่าง

๑. ต้องแก้ไข ต้องทำอย่างจริงจัง พยายามเปลี่ยนวัฒนธรรมความคิด โดยเฉพาะเห็นว่าปัญหานี้ไม่ใช่ปัญหาส่วนตัวไม่ใช่ปัญหาประทัดประหาร แต่เป็นโรคของชาติ โรคของสังคมต้องได้รับการเยียวยาต้องแก้ไข มิฉะนั้นชีวิตอยู่ไม่รอด อย่าไปคิดนะครับว่าลัทธิหรือการปกครอง

คอมมิวนิสต์ ในรัสเซียก็ดี ในที่ต่าง ๆ ก็ดี มันถึงความหายนะ เพราะเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์
จริง ๆ แล้วหายนะ เพราะเรื่องคอร์รัปชัน ส่วนใหญ่เป็นปัญหาของชาติที่สำคัญมากต้องแก้ไข
อย่างจริงจัง

๒. เราต้องเริ่มสร้างกลไกต่าง ๆ ต้องดูแลกลไกที่ผมพูดถึงนั้นเป็นกลไกที่สามารถปฏิบัติงานได้
จริง เพิ่มเติมหน่อย

๓. เราต้องเริ่มมีกลุ่มในสังคมต่าง ๆ ที่เราเรียกว่าหมู่คณะหรือองค์กรของภาคประชาชน เรามี
สายงานด้านสิ่งแวดล้อมมากแล้วและเขาทำได้ดี สายงานขององค์กรหรือชุมชนที่ดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม
ไม่ว่าจังหวัดแพร่ น่าน และต่างจังหวัดเขาทำได้ดีมาก เราต้องมีกลุ่มคณะหรือองค์กร
ต่าง ๆ ดูแลเรื่องคอร์รัปชัน ในการสร้างกระแสมโนทัศน์ของสังคมและเสนอแนะแนวทาง

ประเทศอิตาลีซึ่งรู้ว่าเป็นประเทศที่มีคอร์รัปชันมากที่สุดในโลก หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เขาต้องใช้
วิธีเปลี่ยนความคิด และวัฒนธรรม ผมไปอิตาลีบ่อยเหมือนกัน แต่ครั้งหนึ่งเมื่อสี่ห้าปีมาแล้ว ผมเจอ
เพื่อนอิตาลีคนหนึ่งเขาบอกว่าก่อนข้างมีการเปลี่ยนแปลงวิถีความคิด เพราะสมัยก่อนคนอิตาลีนั้นก็
เหมือนคนไทยทุกอย่างตามสบาย คอร์รัปชันในอิตาลีมีมาก คอร์รัปชันในกระบวนการทางการเมือง
ในภาคเอกชน แต่เมื่อสี่ห้าปีเป็นครั้งแรกที่นักการเมืองคนหนึ่ง มีชื่อเสียงโก่งกินเงินไปที่ไหนคนจะ
Boo ในถนนเป็นครั้งแรกในอิตาลีในสังคมไทยผมยังไม่คิดว่าจะเกิดขึ้นได้ สิ่งนี้ในภาษาฝรั่ง เรียกว่า
Social Sanction เราไม่ต้องทำอะไรมากหรอกครับ เลิกไปหัวกันซะที เราจะได้ไม่เสียกำลังยกมือขึ้น
บ่อยครั้งในแต่ละวัน แต่ต้องทำและต้องทำโดยเร็วและทำอย่างไม่ยั้งและทำให้เกิดผล